

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ І ПЛАГІАТ: ФІЛОСОФСЬКІ ТА ЕТИЧНІ ВИМІРИ

Ольга Борідко

<https://orcid.org/0009-0006-3455-656X>

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

У сучасній академічній спільноті проблема доброчесності та запобігання плагіату набуває особливої актуальності, оскільки від її дотримання залежить не лише якість наукових досліджень, а й морально-етичні засади освітнього процесу. У статті здійснено аналіз академічної доброчесності як концепту, що поєднує нормативно-правові, етичні та філософські виміри наукової діяльності, а також розглянуто плагіат як порушення її основоположних принципів.

Особливу увагу приділено філософському осмисленню академічної доброчесності: розглянуто її витoki у традиціях моральної філософії, зокрема в таких категоріях, як чесність, відповідальність і автономія особистості. Досліджено, яким чином ці цінності трансформуються у специфічні академічні норми та стандарти, що регулюють поведінку науковців і студентів. Паралельно проаналізовано поняття плагіату як феномену, що порушує етичні норми, дискредитує авторство та підриває довіру до наукового знання.

У статті також розглянуто психологічні та соціокультурні чинники, що сприяють поширенню плагіату, а також окреслено інструменти й стратегії його запобігання. Особливу увагу приділено етичній дилемі між прагненням до наукового успіху та необхідністю дотримання принципів чесності, що підкреслює складність і багатовимірність цієї проблеми.

Ключові слова: академічна доброчесність; плагіат; етичні принципи; моральна відповідальність; вища освіта; академічні стандарти; наукова етика; автономія особистості; освітня культура; стратегії запобігання.

Boridko Olha. Academic integrity and plagiarism: philosophical and ethical dimensions.

In the modern academic community, the issue of integrity and the prevention of plagiarism has become particularly relevant, as it ensures not only the quality of scientific research but also the moral and ethical foundation of the educational process. The study presented in this article is dedicated to the analysis of academic integrity as a concept that encompasses normative-legal, ethical, and philosophical dimensions of scientific activity, as well as the role of plagiarism as a violation of these principles.

Particular attention is given to the philosophical understanding of academic integrity: its roots in the traditions of moral philosophy, such as honesty, responsibility, and personal autonomy, are examined. The study explores how these values are transformed into specific academic norms and standards that regulate the behaviour of scholars and students. At the same time, the notion of plagiarism is analysed as a phenomenon that breaches ethical norms, discredits authorship, and undermines trust in scientific knowledge.

The article also discusses psychological and sociocultural factors that contribute to the spread of plagiarism, as well as the tools and strategies for its prevention. Of special interest is the ethical dilemma between the pursuit of academic success and the necessity to adhere to the principles of honesty, which underscores the complexity of the problem.

Keywords: academic integrity; plagiarism; ethical principles; moral responsibility; higher education; academic standards; scientific ethics; personal autonomy; educational culture; prevention strategy.

Постановка проблеми. У сучасному науково-освітньому просторі проблема академічної доброчесності набуває особливої гостроти у зв'язку з трансформаціями способів виробництва, поширення та споживання знання. Інституційна довіра до науки й освіти значною мірою залежить від дотримання етичних стандартів, серед яких ключове місце посідають повага до авторства, інтелектуальної автономії та відповідальність за результати дослідницької діяльності. У цьому контексті плагіат постає не лише як формальне порушення встановлених норм, а як явище, що підриває моральні засади академічної спільноти.

Поширення цифрових технологій істотно змінило характер взаємодії з інформацією,

спростивши доступ до текстів і даних та водночас ускладнивши визначення межі між легітимним використанням джерел і привласненням чужого інтелектуального продукту. В умовах інформаційного надлишку та високої швидкості комунікації зростає ризик редукації наукової творчості до механічного комбінування вже наявних ідей. Це актуалізує необхідність більш глибокого філософського осмислення природи авторства та оригінальності.

Актуальність дослідження посилюється також процесами реформування системи вищої освіти та інтеграції до міжнародного академічного простору, де дотримання принципів академічної доброчесності є необхідною умовою легітимності

наукових результатів. Плагіат у цьому вимірі виступає індикатором не лише індивідуальної неетичної поведінки, а й структурних проблем освітнього середовища – формалізації оцінювання, девальвації наукової праці, толерування недоброчесних практик.

Філософський вимір проблеми полягає у зверненні до питань суб'єктності, творчості, істини та відповідальності. Плагіат порушує принцип справедливості, оскільки розриває зв'язок між інтелектуальним зусиллям і визнанням, а відтак підважує саму можливість довіри як засади наукової комунікації. В етичному аспекті йдеться не лише про дотримання формальних правил цитування, а про внутрішню настанову на чесність як складову професійної ідентичності дослідника.

Додаткової складності проблемі надає використання новітніх технологій, зокрема інструментів штучного інтелекту, що ставить під питання традиційні уявлення про межі авторства та ступінь самостійності наукової праці. Це зумовлює потребу в переосмисленні етичних критеріїв оригінальності й відповідальності в нових комунікативних умовах.

Отже, осмислення академічної доброчесності та плагіату в їхніх філософських і етичних вимірах є необхідним для збереження ціннісних підвалин науки та формування культури відповідального ставлення до інтелектуальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх років у вітчизняній науковій літературі спостерігається зростання уваги до проблем академічної доброчесності та плагіату як ключових чинників забезпечення якості науки й освіти. Українські дослідники розглядають ці явища не лише як нормативно-правове питання, а передусім як соціально-психологічну та етичну проблему, що має глибокі наслідки для академічної культури.

Важливим внеском є дослідження Світлани Паламар та Марини Науменко, в якому розглядаються морально-етичні цінності та нормативно-правові засади академічної доброчесності в освітньому середовищі. Авторки узагальнюють основні причини порушень академічної доброчесності серед студентів і пропонують ефективні способи формування відповідального ставлення до академічної культури, зокрема через залучення студентів до наукових спільнот та організацій. Такий підхід допомагає виокремити соціально-педагогічні аспекти факторів, що впливають на прояви плагіату серед молодих науковців (Паламар, Науменко, 2022, с. 76–92).

Таким чином, сучасні українські дослідження демонструють комплексний підхід до проблеми

академічної доброчесності, що охоплює як концептуально-філософські, так і практично-прикладні аспекти. Ці праці підтверджують, що академічна доброчесність і боротьба з плагіатом залишаються актуальними темами для вітчизняної науки, що вимагають подальшого глибокого аналізу в світлі трансформації освітнього та наукового середовища.

Формулювання цілей статті. Метою статті є комплексне теоретичне обґрунтування академічної доброчесності як багатовимірного феномену, що функціонує на перетині правових норм, етичних принципів, соціально-психологічних механізмів та культурних установок, а також визначення місця плагіату в структурі сучасних академічних викликів. Дослідження спрямоване на поглиблення концептуального розуміння доброчесності не лише як інструмента регуляції освітнього процесу, а як фундаментальної цінності, що визначає характер наукової комунікації та рівень довіри в академічному середовищі.

У межах поставленої мети передбачається здійснити аналіз теоретичних підходів до інтерпретації академічної доброчесності, окреслити її структурні та аксіологічні складові, з'ясувати співвідношення між зовнішніми нормативними механізмами контролю та внутрішньою моральною мотивацією суб'єктів освітньої діяльності. Особлива увага приділяється виявленню соціокультурних і психологічних чинників, що впливають на академічну поведінку, а також оцінці ефективності інституційних практик, спрямованих на формування культури відповідальності.

Отже, стаття має на меті сформувати цілісну методологічну основу для подальшого розвитку стратегій утвердження академічної доброчесності як ключового принципу функціонування сучасної науки й вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведене дослідження дозволило окреслити академічну доброчесність як багатовимірний феномен, що поєднує нормативно-правові, етичні, соціально-психологічні та культурні складові. Аналіз сучасних українських наукових публікацій засвідчує поступовий перехід від вузького розуміння академічної доброчесності як інструмента правового регулювання до її осмислення як самостійної наукової проблеми, що має власну концептуальну структуру та аксіологічне підґрунтя.

У працях А. Куліш, Є. Дуліби, В. Миргород-Карпової та О. Аврамової наголошується на важливості законодавчого забезпечення академічної доброчесності та формування чіткої нормативної бази, яка визначає понятійний

апарат, процедури виявлення порушень і відповідальність за них (Куліш, Дуліба, Миргород-Карпова, Аврамова, 2022, с. 258-265). Нормативний вимір, безумовно, є необхідною умовою функціонування системи забезпечення якості освіти, однак сам по собі він не гарантує формування внутрішньої культури доброчесності. Формалізація правил без належного етичного підґрунтя ризикує звести академічну доброчесність до системи санкцій, а не до усвідомленої ціннісної позиції.

Водночас результати дослідження С. Паламар і М. Науменко демонструють, що ефективно формування культури доброчесності можливе за умови комплексного педагогічного впливу. Активне залучення студентів до наукової діяльності, участь у дослідницьких проєктах, робота в академічних спільнотах і систематичне включення етичних компонентів до освітніх програм сприяють усвідомленому прийняттю академічних норм. Такий підхід переводить проблему з площини контролю у площину виховання відповідальності, де доброчесність постає як внутрішньо прийнята цінність, а не лише зовнішня вимога (Паламар, Науменко, 2022, с. 76–92).

Порівняльний аналіз практик українських закладів вищої освіти засвідчує значну неоднорідність у трактуванні понять «плагіат», «самоплагіат», «фальсифікація» та «академічне шахрайство». Відмінності у внутрішніх положеннях і процедурах розгляду порушень створюють ситуацію нормативної та моральної невизначеності, що ускладнює формування єдиного стандарту академічної поведінки. Позитивною тенденцією є впровадження інституційних механізмів забезпечення доброчесності – створення спеціалізованих комісій, запровадження електронних систем перевірки текстів, розроблення кодексів честі та процедур апеляції. Такі інструменти підвищують прозорість академічних процесів і сприяють зміцненню довіри в межах освітнього середовища.

Порівняння українського досвіду з європейськими практиками дозволяє окреслити перспективні напрями вдосконалення системи забезпечення академічної доброчесності. Йдеться про створення інституцій омбудсменів з питань етики, розвиток постійних тренінгових програм для студентів і викладачів, а також інтеграцію принципів доброчесності в освітні стандарти на всіх рівнях підготовки. Комплексний підхід, що поєднує нормативні регламенти, освітні стратегії та культурні механізми, формує умови для поступового зниження рівня порушень та зміцнення довіри до результатів наукової діяльності.

Узагальнюючи отримані результати, можна стверджувати, що академічна доброчесність в Україні перебуває на етапі інституційного становлення та ціннісного переосмислення. Її проблематика виходить за межі технічного контролю текстових збігів і пов'язана з глибинними питаннями відповідальності, авторства та моральної автономії суб'єкта пізнання. Плагіат у цьому контексті є не лише порушенням формальних норм, а й індикатором стану академічної культури та рівня довіри в науковій спільноті.

Таким чином, формування академічної доброчесності потребує поєднання зовнішніх інституційних механізмів із внутрішнім моральним самоконтролем учасників освітнього процесу. Лише інтеграція правових, педагогічних і культурно-етичних компонентів дозволяє розглядати доброчесність як фундамент цілісного академічного середовища, у якому створення знання невіддільне від відповідальності за його якість і походження.

Проведене дослідження дозволило виявити комплексну структуру сучасного розуміння академічної доброчесності та проявів плагіату в Україні, що охоплює нормативні, етичні, соціально-психологічні та культурні виміри. Аналіз наукових публікацій показує, що академічна доброчесність поступово формується як самостійна наукова проблема, а не лише як нормативно-правовий інструмент. Так, у роботах А. Куліш, Є. Дуліби, В. Миргород-Карпової та О. Аврамової підкреслюється важливість законодавчого регулювання академічної доброчесності та створення нормативного фундаменту для етичної культури в українських вищих навчальних закладах (Куліш, Дуліба, Миргород-Карпова, Аврамова, 2022, с. 258–265).

Дослідження С. Паламар і М. Науменко показує, що активне залучення студентів до наукової діяльності, участь у наукових спільнотах і систематична робота з етичними компонентами навчальних програм сприяють формуванню усвідомленого ставлення до академічних норм та знижують схильність до порушень. Таким чином, академічна доброчесність формується не лише через нормативні рамки, а й через педагогічно-ціннісний підхід, який виховує усвідомлене ставлення до знань та відповідальності за їхнє використання (Паламар, Науменко, 2022, с. 76–92).

Порівняльний аналіз практик в українських університетах свідчить про значну неоднорідність у підходах до трактування та контролю плагіату. У різних ЗВО плагіат, самоплагіат, фальсифікація та шахрайство визначаються та караються по-різному, що

створює правову і моральну невизначеність для студентів і викладачів. Водночас, численні університети запровадили внутрішні регламенти, комісії з академічної доброчесності та електронні системи перевірки текстів, що допомагають підвищувати прозорість і ефективність контролю.

Порівняння українського досвіду з європейськими практиками демонструє потенціал для запозичення системних превентивних механізмів, таких як інституційні омбудсмени, комісії з доброчесності та інтегровані тренінги для студентів і викладачів. Запровадження таких комплексних підходів у поєднанні з нормативними регламентами та педагогічними стратегіями дозволяє формувати культуру відповідальної академічної поведінки та зменшувати рівень порушень.

У підсумку результати свідчать, що академічна доброчесність в Україні є багатовимірним феноменом, який охоплює нормативні, етичні, соціально-психологічні та культурні складові. На рівні практичних результатів простежується різноманіття моделей поведінки студентів, неоднорідність інституційних практик, а також наявність потенціалу для розвитку культури доброчесності через інтеграцію педагогічних, нормативних і культурних механізмів. Водночас дослідження демонструє, що академічна доброчесність є не лише формальним дотриманням правил, а складним моральним вибором, який відображає ціннісні орієнтири особистості та суспільства загалом. Питання плагіату та його сприйняття студентами й викладачами ставить під сумнів не лише технічні аспекти навчального процесу, а й глибинні етичні засади науки, зокрема довіру до результатів наукової праці, повагу до авторства та відповідальність за створення нового знання. Саме тому формування академічної доброчесності потребує поєднання зовнішніх інституційних механізмів контролю з внутрішнім моральним самоконтролем учасників освітнього процесу, оскільки справжнє дотримання етичних норм ґрунтується не на страху перед санкціями, а на усвідомленій потребі діяти відповідально й чесно. Такий підхід дає підстави розглядати академічну доброчесність не лише як нормативну вимогу, а як основу цілісного академічного середовища, у якому знання й моральні цінності взаємопов'язані, а наукова діяльність постає проявом особистісної та колективної відповідальності.

Висновки. Проведене дослідження сформувало цілісне уявлення про академічну доброчесність і проблему плагіату в Україні, розкривши їх філософські, етичні, соціально-психологічні та педагогічні виміри. Академічна

доброчесність постає як багаторівневий феномен, що поєднує нормативно-правові вимоги, моральні цінності та інституційні механізми забезпечення якості освіти й науки. Її функціонування безпосередньо пов'язане з довірою до результатів наукової діяльності та легітимністю академічних інституцій.

Аналіз показує, що ефективне формування культури доброчесності можливе лише за умов поєднання зовнішніх регуляторних механізмів, чітких інституційних практик університетів та внутрішньої мотивації суб'єктів освітнього процесу діяти чесно і відповідально. У цьому контексті плагіат постає не лише як порушення формалізованих правил, а як етична проблема, що зачіпає фундаментальні принципи науки – повагу до авторства, орієнтацію на істину та збереження довіри в академічній спільноті.

Причини поширення плагіату мають комплексний характер. Вони пов'язані з поєднанням соціально-психологічних чинників, культурних установок, недостатнього рівня обізнаності щодо академічних стандартів, а також з неоднорідністю інституційних підходів у різних закладах вищої освіти. Водночас практика українських університетів демонструє позитивну динаміку у впровадженні превентивних механізмів, освітніх програм з академічної етики та інструментів моніторингу, що сприяють зниженню рівня порушень і формуванню усвідомленого ставлення до академічної діяльності.

Академічна доброчесність не обмежується технічним дотриманням правил цитування чи перевіркою текстів на збіги. Вона є проявом ціннісної орієнтації особистості та академічної спільноти, що передбачає поєднання індивідуальної відповідальності з колективними стандартами наукової комунікації. Таким чином, академічна доброчесність виступає основою моральної структури науки, у межах якої знання та етичні принципи перебувають у нерозривному взаємозв'язку.

Забезпечення академічної доброчесності в Україні потребує комплексного підходу, який поєднує правові, педагогічні, психологічні та культурні засоби впливу. Важливим завданням стає не лише вдосконалення систем контролю, а й формування внутрішньої установки на чесність як невід'ємної складової професійної ідентичності науковця та здобувача освіти. Саме такий підхід створює підґрунтя для розвитку етичного й соціально відповідального академічного середовища.

Перспективи подальших наукових досліджень пов'язані з поглибленим аналізом впливу цифрових технологій та інструментів штучного інтелекту на трансформацію уявлень про

авторство й оригінальність наукового тексту. Актуальним залишається також дослідження механізмів інтеріоризації принципів доброчесності в освітньому процесі, зокрема аналіз ефективності різних педагогічних моделей формування етичної культури. Перспективним напрямом є розроблення міждисциплінарних підходів, що поєднують філософський, правовий

і психологічний аналіз із емпіричними дослідженнями академічної поведінки в різних соціокультурних контекстах. Подальше осмислення цих аспектів сприятиме формуванню системної стратегії утвердження академічної доброчесності як фундаментальної цінності сучасної науки й освіти.

Список використаних джерел

- Артохов А. Ю., Люта О. В. Академічна доброчесність у вищій освіті України: цінності, компетенції, дії. *Бізнес-етика та лідерство*. 2017. № 1 (1). С. 34–39.
- Бачієва Л. О. Реалізація європейського досвіду забезпечення етики та академічної доброчесності в освітній та дослідницькій діяльності. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2022. № 76. С. 93–100.
- Глоба Т., Присяжна М., Могильний І., Черевко А. Академічна доброчесність на сучасному етапі розвитку вищої освіти. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2023. С. 18–21.
- Куліш А. М., Дуліба Є. В., Миргород-Карпова В. В., Аврамова О. Є. Академічна доброчесність в Україні: місце в освітньому процесі та законодавче регулювання. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Серія: Право*. 2022. Вип. 12. С. 258–265.
- Паламар С., Науменко М. Реалізація принципів академічної доброчесності як ефективний засіб забезпечення якості вищої освіти. *Освітологічний дискурс*. 2022. № 3–4. С. 76–92.

References

- Artiukhov, A. Yu., & Liuta, O. V. (2017). Academic integrity in higher education of Ukraine: Values, competencies, actions. *Business Ethics and Leadership*, 1 (1), 34-39. <https://doi.org/10.21272/bel.2017.1.1-04>
- Bachiieva, L. O. (2022). Implementation of European experience in ensuring ethics and academic integrity in educational and research activities. *Problems of Engineering Pedagogical Education*, 76, 93-100. Retrieved from <https://jped.uipa.edu.ua/index.php/JPED/article/view/492/411>
- Hloba, T., Prysiashna, M., Mohylnyi, I., & Cherevko, A. (2023). Academic integrity at the current stage of higher education development. *Scientific Journal of Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University. Series 15*, 18-21.
- Kulish, A. M., Duliba, Ye. V., Myrhorod-Karpova, V. V., & Avramova, O. Ye. (2022). Academic integrity in Ukraine: Its place in the educational process and legislative regulation. *Scientific Notes of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University. Series: Law*, 12, 258-265.
- Palamar, S., & Naumenko, M. (2022). Implementation of academic integrity principles as an effective means of ensuring the quality of higher education. *Educational Discourse*, 3-4, 76-92. <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2022.345>

Відомості про автора:

Борідко Ольга Русланівна

olga.boridkoo@gmail.com

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Вулиця Шевченка, 12, м. Кам'янець-Подільський Хмельницька обл., 32316, Україна

Information about the author:

Boridko Olha Ruslanivna

olga.boridkoo@gmail.com

Higher educational institution «Podillia State University»

12 Shevchenka Street, Kamianets-Podilsky Khmelnytsky region, 32316, Ukraine

Матеріал надійшов до редакції 03. 03. 2026 р.

Прийнято до друку 06. 04. 2026 р.

Received at the editorial office 03. 03. 2026.

Accepted for publishing 06. 04. 2026.